

Verantwoording ZIEN! Leerling 1-16 (zml) Leer- en leefklimaat

Versie 03/12/2018

Verantwoording

ZIEN! Leerling 1-16 (zml)

Leer- en leefklimaat

Driestar *onderwijsadvies*

Driestar educatief

© Driestar onderwijsadvies

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van Driestar onderwijsadvies.

Inhoud

Inhoud	3
1. Inleiding	4
1.1. ZIEN! in het speciaal onderwijs	4
1.2 Verantwoording	4
1.3 Opbouw verantwoording ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat.....	4
2. Uitgangspunten van ZIEN! Leerling	5
2.1 Het gebruik van de vragenlijst	5
2.2 Zml-leerlingen	5
2.3 Monitoring sociale veiligheid	6
3. Normering	7
3.1 Samenstelling data.....	7
3.2 Representativiteit dataset.....	7
3.3 Normtabellen	8
4. Betrouwbaarheid	10
4.1 Interne consistentie	10
5. Begripsvaliditeit.....	11
5.1 Interne structuur.....	11
5.2 Correlaties tussen de schalen.....	11
6. Literatuur	13
Bijlage 1. Overzicht stellingen	14
Bijlage 2. Normering weergegeven op percentiële niveau	15
Bijlage 3. Aanvullende tabellen.....	18
Bijlage 3.1 Gegevens van de schalen uitgesplitst over de regio's.....	18
Bijlage 3.2 Gegevens van de schalen uitgesplitst voor de uitstroombestemmingen....	19
Bijlage 3.3. Itemgegevens per normgroep	20
Bijlage 3.4 Factoranalyse ZIEN! Leerling 1-16	21
Bijlage 3.5 Factoranalyse ZIEN! Leerling 1-16 onderdelen sociale veiligheid	22

1. Inleiding

1.1. ZIEN! in het speciaal onderwijs

Het instrument ZIEN! is in het reguliere onderwijs een veelgebruikt instrument. Steeds meer kwam er echter ook vanuit het speciaal onderwijs interesse voor ZIEN!. De leerkracht- en leerlingvragenlijsten zijn genormeerd en geformuleerd voor het reguliere onderwijs, en dat maakte ze minder toegankelijk voor het speciaal onderwijs.

Voor de leerlingvragenlijst bleek de vragenlijst die voor groep 1-4 was ontwikkeld, het meest passend te zijn. Van deze vragenlijst is een versie ontwikkeld die voor beide doelgroepen geschikt is.

De leerlingvragenlijst ZIEN! Leerling leerjaar 1-16 Leer- en leefklimaat kan tevens gebruikt worden voor de monitoring sociale veiligheid, die ook voor scholen in het speciaal onderwijs verplicht is.

Naar aanleiding van het gevoerde pilotonderzoek hebben veel scholen positief gereageerd op de vragenlijst. Zij zouden de lijst graag blijven gebruiken voor de monitoring.

Scholen zien het voor zich om de lijst ook te gebruiken voor leerlingen met nog lager niveau. Daarom is er ook een versie in ontwikkeling met picto's bij de stellingen.

1.2 Verantwoording

Dat ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat conceptueel onderbouwd, valide en betrouwbaar is, wordt verantwoord in dit document. Het onderzoek spitst zich toe op gebruik van de vragenlijst in het speciaal onderwijs, met name in het onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen (zml).

Deze verantwoording bouwt voort op de verantwoording voor de vragenlijst ZIEN! Leerling 5-8 Leer- en leefklimaat en vult aan. De vragenlijst voor zml/vso is gebaseerd op deze vragenlijst voor het reguliere onderwijs. Voor de conceptuele onderbouwing van deze vragenlijst verwijzen we dan ook naar deze verantwoording (Broer, Haverhals, Grootenhuys en Van der Klooster, 2016).

1.3 Opbouw verantwoording ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat

In Hoofdstuk 2 wordt een theoretisch kader geschetst waarin het gebruik van een vragenlijst in het speciaal onderwijs wordt uitgewerkt. Hoofdstuk 3 licht het normeringsonderzoek toe en in hoofdstuk 4 wordt op basis van diverse analyses aangetoond dat ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat een betrouwbaar instrument is. In hoofdstuk 5 wordt de validiteit van het instrument onderbouwd.

Naast dit verantwoordingsdocument is een aparte handreiking beschikbaar voor de monitoring sociale veiligheid. Daarin zijn onder andere benchmarkgegevens op schoolniveau opgenomen. Aan de hand hiervan kan de school bepalen waar zij staat ten opzichte van de landelijke scores voor de monitoring sociale veiligheid. Ook worden in deze handreiking adviezen gegeven naar aanleiding van de scores op de schalen Welbevinden, Pestbeleving en Veiligheidsbeleving. De mogelijkheid om de schoolgegevens te berekenen en uit te wisselen met de inspectie wordt eveneens toegelicht in deze handreiking.

Voor de invulinstructies bij de vragenlijst verwijzen wij naar de handleiding van de vragenlijst, die beschikbaar is in het programma ZIEN!.

2. Uitgangspunten van ZIEN! Leerling

In dit hoofdstuk wordt het gebruik van de vragenlijst toegelicht. Daarnaast komt de beoogde doelgroep aan bod en kort het gebruik van de vragenlijst voor de monitoring sociale veiligheid. Voor een uitwerking van de theoretische achtergrond en de operationalisatie van de begrippen verwijzen wij u naar de verantwoording van de vragenlijst ZIEN! Leerling 5-8 Leer- en leefklimaat (Broer et al., 2016).

2.1 Het gebruik van de vragenlijst

De vragenlijst ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat bestaat uit 32 stellingen. Daarin worden de graadmeters Betrokkenheid, Welbevinden, Autonomie en Relatie met andere kinderen onderzocht. Daarnaast worden ook Pestbeleving, Pestgedrag en Veiligheidsbeleving bevraagd. De categorie Betrokkenheid bestaat uit 7 stellingen, de categorie Welbevinden uit 8 stellingen, de categorie Relatie andere kinderen uit 3 stellingen en Autonomie uit 2 stellingen. De categorieën Pestbeleving, Pestgedrag en Veiligheidsbeleving bestaan elk uit 4 stellingen.

De vragenlijst wordt zoveel mogelijk klassikaal afgenomen. Bij elke categorie of deelcategorie is een afbeelding beschikbaar van een situatie die past bij de stellingen. Deze kan gebruikt worden om kort aan de leerlingen toe te lichten waar de stellingen over gaan. Leerlingen kunnen vervolgens zelf antwoord geven door één van de drie keuzes te omcirkelen: *Ja*; *Soms wel, soms niet* of *Nee*. Bij de antwoordopties staat een pictogram: een duimpje omhoog, een vraagteken en een duimpje omlaag.

2.2 Zml-leerlingen

In het kader van Passend Onderwijs krijgen zoveel mogelijk leerlingen een plaats binnen het reguliere onderwijs. Sommige leerlingen kunnen daar echter om verschillende redenen niet optimaal begeleid worden. Indien extra ondersteuning in het reguliere onderwijs niet voldoende is, kunnen zij via het samenwerkingsverband waartoe de leerling behoort, een toelaatbaarheidsverklaring voor het speciaal onderwijs krijgen.

Onder andere zeer moeilijke lerende (zml) leerlingen komen daarvoor in aanmerking. Dit onderwijs is er voor leerlingen van 4 tot 20 jaar oud.

Veel samenwerkingsverbanden hanteren de toelatingscriteria die in het verleden golden voor dit type onderwijs. Een leerling krijgt toegang tot dit onderwijs indien:

- de leerling een IQ lager dan 55 heeft of;
- de leerling een IQ tussen de 55 en de 70 heeft en er tevens sprake is van aanvullende problematiek, zoals een sociaal-emotionele achterstand, een informatieverwerkingsstoornis of een leerachterstand (Wikipedia, 2018).

Sommige scholen hanteren eisen die hiervan iets afwijken (Van der Vliet, 2013).

Door hun leerproblemen hebben deze leerlingen vaak ook moeite met het invullen van vragenlijsten. Dat heeft met verschillende dingen te maken. Zo hebben zml-leerlingen moeite met lezen. Dit komt doordat ze problemen hebben met het fonologisch bewustzijn, de klankstructuur van taal wordt niet goed doorzien (Ackermans, Fuite, & Visser, 2017). Ook de abstractheid van symbolen en klanken en de onregelmatigheid in grafeem-foneem-correspondentie zorgen voor moeilijkheden bij het lezen. Hierdoor lopen deze leerlingen achter op lezen bij leerlingen uit het reguliere basisonderwijs.

Ter compensatie van het geringe tekstbegrip van zml-leerlingen is er in de vragenlijst ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat gebruik gemaakt van afbeeldingen bij de stellingen en pictogrammen bij de antwoordmogelijkheden. Tevens wordt iedere vraag/stelling voorgelezen door de leerkracht.

Ook het abstractievermogen van zeer moeilijk lerende kinderen is vaak minder ontwikkeld. Een zml-leerling kan abstract denken, zolang dit aansluit bij zijn belevingswereld. Bij het invullen van de vragenlijst is het van belang dat leerling zich in de situatie kunnen verplaatsen. Voorafgaand aan het invullen van een stelling of cluster stellingen, denkt de leerkracht daarom samen met de leerlingen na over waar je allemaal aan kunt denken bij die stelling(en). Er wordt daarbij geen waardeoordeel gegeven, maar wel wordt geprobeerd om de belevingswereld en ervaringen van de leerlingen te activeren, zodat zij kunnen bepalen of deze stelling op hen van toepassing is.

Doordat in de vragenlijst voor zml-leerlingen gebruik gemaakt wordt van zowel auditieve als visuele stimuli, wordt geprobeerd om een betere informatieverwerking en een beter begrip van de concepten tot stand te brengen (Ackermans et al., 2017).

2.3 Monitoring sociale veiligheid

Centraal in de wetgeving staat de zorgplicht van de school. Scholen worden geacht leerlingen een veilige omgeving te bieden. Het voeren van een actief veiligheidsbeleid is daarbij noodzakelijk. De Memorie van Toelichting bij de wet Veiligheid op school zegt hierover: *"Een school kan pas goed beleid ten aanzien van sociale veiligheid voeren als zij inzicht heeft in de feitelijke en ervaren veiligheid en het welbevinden van de leerlingen. Op basis van monitoring die een representatief en actueel beeld geeft van de sociale veiligheid van de leerlingen, krijgen scholen inzicht in de daadwerkelijke sociale veiligheid op de school."* (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2015).

Dit wordt uitgewerkt in de wet Veiligheid op School, die per 1 augustus 2015 in werking is getreden (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2015). Deze wet verplicht niet alleen scholen in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs, maar ook in het speciaal onderwijs om jaarlijks de veiligheid van leerlingen te monitoren met een instrument dat een representatief en actueel beeld geeft (Inspectie van het Onderwijs, 2017).

Scholen moeten volgens de wet met behulp van de monitoring inzicht krijgen in drie belangrijke aspecten van veiligheid (Ministerie van OCW, 2016):

- hoe ervaren leerlingen de sociale en fysieke veiligheid op school?
- hebben leerlingen te maken met aantasting van de sociale en fysieke veiligheid?
- hoe is het gesteld met het welbevinden van leerlingen op school?

De drie aspecten komen terug in ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat. Met name de categorieën Veiligheidsbeleving, Pestbeleving en Welbevinden zijn belang.

3. Normering

Voor het onderzoek naar de vragenlijst ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat is een pilotonderzoek uitgevoerd. In dit hoofdstuk wordt toegelicht hoe de dataset is opgebouwd en welke normering op basis van de dataset zou gelden.

3.1 Samenstelling data

De data voor het normeringsonderzoek zijn afkomstig van door leerlingen in het zml-onderwijs ingevulde ZIEN!-leerlingvragenlijsten in de periode van maart t/m juli 2018. Daarnaast heeft ook 1 sbo-school meegewerkt aan het onderzoek. De vragenlijst is in eerste instantie bedoeld voor het zml-onderwijs, maar scholen in het sbo overwegen regelmatig voor hun (jongere) leerlingen met een laag (begrijpend lees)niveau om deze versie van de vragenlijst te gebruiken in plaats van de reguliere variant.

Scholen zijn benaderd om te vragen of ze mee wilden werken aan een pilotonderzoek, waarbij de vragenlijst ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat gebruikt mocht worden voor de monitoring sociale veiligheid in het schooljaar 2017-2018. In totaal hebben 12 verschillende scholen meegewerkt. Dit leverde gegevens op van 525 leerlingen (432 jongens en 183 meisjes) die de vragenlijst hebben ingevuld. Omdat deze dataset niet groot is, is de gehele dataset gebruikt voor het onderzoek en is er geen steekproef getrokken.

3.2 Representativiteit dataset

De dataset is opgesplitst in twee groepen: jongens en meisjes. Dit om te onderzoeken of een verschillende normering voor jongens en meisjes statistisch gezien nodig is. In tabel 3.1 zijn de gegevens van deze dataset weergegeven. Voor jongens en meisjes zijn gegevens van achtereenvolgens het aantal proefpersonen (N), het gemiddelde (M), de standaardfout van het gemiddelde (SE_x), de standaardmeetfout (SE_M), de standaarddeviatie (SD), de skewness (G^1), de kurtosis (G^2), de t-waarde (t) en de effectgrootte (ES) weergegeven.

Tabel 3.1

Descriptieve gegevens ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat

Subschaal	geslacht	N	M	SE_x	SE_M	SD	G_1	G_2	t^1	ES
Betrokkenheid	jongens	342	17,94	,13	1,47	2,45	-,81	-,40	-1,18	-,11
	meisjes	183	18,20	,17	1,33	2,28	-,92	1,17		
Welbevinden	jongens	342	19,97	,19	1,50	3,53	-,71	-,31	-3,50**	-,33
	meisjes	183	21,04	,22	1,37	2,99	-1,15	1,15		
Relatie andere kinderen	jongens	341	7,92	,07	,87	1,38	-1,31	1,26	-1,81	-,17
	meisjes	183	8,14	,09	,78	1,25	-1,47	1,57		
Autonomie	jongens	338	4,57	,07	,77	1,26	-,43	-,78	-,57	-,06
	meisjes	183	4,64	,09	,78	1,27	-,51	-,86		
Pestbeleving	jongens	340	9,46	,12	1,18	2,27	-,65	-,52	-1,54	-,14
	meisjes	183	9,77	,15	1,14	2,08	-,76	-,09		
Pestgedrag	jongens	340	10,21	,12	1,01	2,15	-1,37	1,34	-2,15*	-,20
	meisjes	183	10,61	,13	1,02	1,81	-1,53	2,26		
Veiligheidsbeleving	Jongens	335	10,63	,11	,92	1,91	-1,54	1,77	1,06	,10
	meisjes	183	10,44	,15	,89	2,05	-1,31	,97		

df. = 523; * = $p < ,05$; ** $p < .001$

De verschillen tussen jongens en meisjes op de schalen Welbevinden en Pestgedrag zijn significant. De effectgrootte is gemiddeld. De verschillen voor de overige schalen zijn niet significant. In het vervolg van deze verantwoording zullen jongens en meisjes gesplitst worden. Dit is in lijn met de overige (leerling)vragenlijsten van ZIEN!.

Daarnaast is onderzocht in hoeverre het statistisch gezien nodig is om een verschillende normering op te stellen voor verschillende leeftijdscategorieën. Daarbij is onderscheid gemaakt in de categorie 8-12-jarigen en 13-20-jarigen. Deze categorieën zijn zo gekozen omdat de verwachting is dat leerlingen in de puberteit anders scoren dan leerlingen in de 'basisschoolleeftijd'. De resultaten daarvan zijn terug te vinden in tabel 3.2.

Tabel 3.2

Descriptieve gegevens ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat

Subschaal	Leeftijd	N	M	SD	t ¹	ES
Betrokkenheid	8-12	237	17,73	2,35	-2,57*	-,23
	13-20	288	18,27	2,40		
Welbevinden	8-12	237	20,17	3,40	-1,08	-,13
	13-20	288	20,49	3,37		
Relatie andere kinderen	8-12	237	7,86	1,35	-2,08*	-,19
	13-20	288	8,11	1,32		
Autonomie	8-12	237	4,46	1,28	-2,24*	-,20
	13-20	288	4,71	1,24		
Pestbeleving	8-12	237	8,72	2,24	-8,52**	-,74
	13-20	288	10,27	1,93		
Pestgedrag	8-12	237	9,74	2,25	-6,41**	-,56
	13-20	288	10,85	1,70		
Veiligheidsbeleving	8-12	237	10,38	1,91	-1,98*	-,17
	13-20	288	10,72	1,99		

df. = 523; * = $p < ,05$; ** $p < .001$

Behalve op Welbevinden zijn de verschillen tussen deze twee leeftijdscategorieën op alle schalen significant.

Daarnaast waren voor de data gegevens beschikbaar van de regio waar de school staat (noord, oost, zuid en west) en de uitstroombestemming of het gevolgde onderwijs (arbeid, arbeidsmatige dagbesteding, activiteitengerichte dagbesteding en sbo).

Voor de variabelen 'regio' en 'leerroute' is met behulp van een t-toets nagegaan of er verschillen zijn tussen de gemiddelden. Een overzicht daarvan is opgenomen in bijlage 3. Voor een aantal categorieën geldt dat er significante verschillen worden gevonden tussen enkele regio's en uitstroombestemmingen voor sommige categorieën. Er is hierin geen verband te ontdekken.

3.3 Normtabellen

Voor ZIEN! Leerling 1-16 worden de ruwe scores in de huidige versie omgezet in kleuren: rood, oranje, groen, blauw. Deze normering is niet gebaseerd op een normgroep, er worden geen percentielscores bepaald. Er is geen verschillende normering opgesteld voor jongens en meisjes. Op termijn zal deze mogelijk wel worden opgesteld wanneer de

vragenlijst een definitieve versie heeft. In tabel 3.3 is opgenomen welke normering op dit moment is ingesteld.

Tabel 3.3

Normtabellen voor ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat (huidige versie)

	Rood 0-24%	Oranje 25-49%	(25% - 49%) 50-74%	Groen 75-100%
Betrokkenheid	7-13	14-15	16-18	19-21
Welbevinden	8-13	14-15	16-18	19-24
Relatie andere leerlingen	3-5	6	7	8-9
Autonomie	2	3	4	5-6
Pestbeleving	4-8	9-10	11	12
Pestgedrag	4-8	9-10	11	12
Veiligheidsbeleving	4-8	9-10	11	12

Volledigheidshalve is wel onderzocht hoe een normering in percentielen en kwartielen bepaald op basis van de huidige data ingesteld zou moeten worden. Deze is opgenomen in tabel 3.4. Daaruit blijkt dat een normering gebaseerd op een normgroep niet veel zou afwijken van de huidige normering.

Tabel 3.4

Normtabellen voor ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat (jongens en meisjes)

	Rood (0 t/m 24%)		Oranje (25% - 49%)		Groen (50% - 74%)		Blauw (75%-100%)	
	jongens	meisjes	jongens	meisjes	jongens	meisjes	jongens	meisjes
Betrokkenheid	7-15	7-16	16-17	17	18-19	18-19	20-21	20-21
Welbevinden	8-16	8-18	17-20	19-21	21-22	22-23	23-24	24
Relatie andere leerlingen	3-6	3-7	7	8	8	-	9	9
Autonomie	2-3	2-3	-	4	4-5	5	6	6
Pestbeleving	4-7	4-7	8-9	8-9	10-11	10-11	12	12
Pestgedrag	4-8	4-9	9-10	10	11	11	12	12
Veiligheidsbeleving	4-9	4-8	10-11	9-10	-	11	12	12

4. Betrouwbaarheid

De betrouwbaarheid vormt een belangrijk onderdeel van de kwaliteit van een test. Een test is betrouwbaar als hij nauwkeurig en zuiver meet. Dat wil zeggen dat de uitkomst niet afhankelijk mag zijn van toeval. Voor het vaststellen van de betrouwbaarheid van ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat is onderzoek gedaan naar de interne consistentie.

4.1 Interne consistentie

Om de interne consistentie vast te stellen is gebruik gemaakt van Guttman's lambda2. Met de interne consistentie wordt weergegeven in hoeverre de verschillende items met elkaar samenhangen. De gegevens zijn afkomstig uit een representatieve steekproef. Voor de betrouwbaarheidsanalyse zijn de gegevens genomen uit het hele databestand. Er is geen steekproef getrokken, omdat daar te weinig data voor is. Voor elke schaal van de leerlingvragenlijst is de waarde van Guttman's lambda2 berekend. In tabel 4.1 zijn de resultaten van deze analyse weergegeven.

Tabel 4.1

Guttman's Lambda2 per schaal per normgroep

Schaal	Jongens (N=342)	Meisjes (N=183)	Totaal (N = 525)
Betrokkenheid	,64	,66	,65
Welbevinden	,82	,79	,81
Relatie andere kinderen	,60	,61	,60
Autonomie	,63	,62	,62
Pestbeleving	,73	,70	,72
Pestgedrag	,78	,68	,76
Veiligheidsbeleving	,77	,81	,78

Uit bovenstaande tabel blijkt dat Guttman's lambda2 bij alle schalen minimaal ,60 is. Voor de schalen Pestbeleving, Pestgedrag en Veiligheidsbeleving is deze hoger dan ,70 en voor de schaal Welbevinden is deze zelfs hoger dan ,80. De wat lagere interne consistentie op de schalen Relatie andere kinderen en Autonomie kan wellicht verklaard worden doordat deze schalen uit slechts drie en twee items bestaan.

In bijlage 3.1 zijn de gegevens van jongens en meisjes opgenomen van de afzonderlijke items. Voor de afzonderlijke items van de schaal worden ook de item-totaalcorrelaties (r_{it}) weergegeven. Voor bijna alle items ligt de r_{it} tussen ,30 en ,70.

5. Begripsvaliditeit

Een tweede kwaliteitskenmerk van een meetinstrument is de validiteit. Met validiteit wordt bedoeld dat het instrument het construct meet dat het beoogt te meten. Omdat het doel van ZIEN! is om onderscheid te kunnen maken tussen leerlingen op een aantal kenmerken van het sociaal-emotioneel functioneren, is een onderzoek naar de begripsvaliditeit uitgevoerd. Omdat ZIEN! niet is ontwikkeld om voorspellingen te kunnen doen, is niet de predictieve validiteit onderzocht.

Voor het onderzoek naar de verschillende categorieën wordt de interne structuur van ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat beschreven.

5.1 Interne structuur

Voor het vaststellen van de interne structuur is een PCA (principale componenten analyse) met varimaxrotatie is toegepast op de data. De gezochte structuur werd daarin voor jongens goed teruggevonden. Alle verschillende categorieën werden onderscheiden. Alleen voor de schaal Betrokkenheid laadden een aantal stellingen hoger op één van de andere schalen. Voor meisjes werd de structuur grotendeels teruggevonden. De schalen Relatie andere kinderen, Autonomiebeleving, Pestbeleving, Pestgedrag en Veiligheidsbeleving zijn goed te herkennen als schaal. Voor Welbevinden en Betrokkenheid geldt dat niet alle stellingen de hoogste lading hebben in één schaal. Daarnaast zijn de schalen Welbevinden en Veiligheidsbeleving niet onderscheiden. In bijlage 3 zijn de uitkomsten van de analyse te zien.

Opgemerkt moet worden dat voor meisjes slechts een kleine dataset (N=183) is gebruikt. Dat heeft mogelijk invloed gehad op de resultaten.

Voor de monitoring sociale veiligheid zijn vooral de schalen Welbevinden, Pestbeleving en Veiligheidsbeleving van belang. Daarom is een aparte PCA toegepast op de data van alleen de stellingen van deze schalen. De uitkomsten van deze analyse zijn eveneens terug te vinden in bijlage 3.

De gezochte structuur werd voor jongens zeer goed teruggevonden. Voor meisjes geldt dat meer dan de helft van de stellingen die horen bij Welbevinden hoog laden op die factor. Een aantal stellingen laadt opnieuw hoog op de schaal Veiligheidsbeleving.

Gezien de inhoud van de stellingen, is te verklaren dat deze categorieën elkaar deels overlappen. De relatie met de leerkracht is namelijk in beide schalen van belang.

De schalen verklaren gezamenlijk 54,43% van de totale variantie voor jongens en 54,89% voor meisjes.

5.2 Correlaties tussen de schalen

Daarnaast is onderzoek gedaan naar de mate waarin de verschillende schalen die door de factoranalyse worden onderbouwd, met elkaar samenhangen. In tabel 5.1 zijn de resultaten daarvan weergegeven. De correlatie tussen Autonomiebeleving enerzijds en Pestbeleving en Pestgedrag anderzijds is voor zowel meisjes als jongens niet significant. Voor meisjes zijn daarnaast de correlaties tussen Pestbeleving enerzijds en Welbevinden en Relatie andere kinderen niet significant, evenals de correlaties tussen Pestgedrag enerzijds en Betrokkenheid en Welbevinden anderzijds.

In deze tabel zien we tussen Welbevinden en Veiligheidsbeleving eveneens een vrij hoge correlatie. Voor de meeste schalen geldt dat er onderling een positieve correlatie is. Dat ondersteunt de opvatting dat de graadmeters elkaar positief beïnvloeden.

Tabel 5.1

Correlaties tussen de verschillende schalen van ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat

Jongens (N = 342)							Meisjes (N = 183)						
Veiligheidsbeleving	Pestgedrag	Pestbeleving	Autonomie	Relatie met andere kinderen	Welbevinden	Betrokkenheid	Veiligheidsbeleving	Pestgedrag	Pestbeleving	Autonomie	Relatie met andere kinderen	Welbevinden	Betrokkenheid

* $p < .05$; ** $p < .001$

6. Literatuur

- Ackermans, M., Fuite, M., & Visser, M. (2017). *Tevredenheidsonderzoek en sociale veiligheidsbeleving onder ZML-leerlingen: Onderzoeksrapport betrouwbaarheids- en factoranalyses onderzoeksinstrument Qschool+ ZML*. Geraadpleegd via <https://www.qfeedback.nl/wp-content/uploads/2017/10/20160437RA01b-Onderzoeksrapport-betrouwbaarheids-en-factoranalyses-.pdf>
- Broer, N. A., Haverhals, B., & Bruin, H.L. de (2012). *Verantwoording. Pedagogisch expertsysteem ZIEN! voor het primair onderwijs*. Gouda: Driestar onderwijsadvies.
- Broer, N.A., Haverhals, B., Grootenhuis, A., & Klooster-Sturm, S.W. van der (2016). *Verantwoording. ZIEN! Leerling 5-8 Leer- en leefklimaat*. Gouda: Driestar onderwijsadvies.
- Inspectie van het Onderwijs (2017). *Toezicht op monitoring sociale veiligheid*. 's-Gravenhage: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/sociale-veiligheid/toezicht-op-naleving-zorgplicht-sociale-veiligheid-op-school>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2016). *Brochure: Zorgplicht sociale veiligheid leerlingen op school*. 's-Gravenhage: Ministerie van OCW.
- Tweede Kamer der Staten-Generaal (2015). *Wijziging van enige onderwijswetten in verband met het invoeren van de verplichting voor scholen zorg te dragen voor de sociale veiligheid op school. Memorie van toelichting*. 's-Gravenhage: Tweede Kamer
- Van der Vliet, M. V. (2013). *Schoolgids Samuelschool*. Geraadpleegd via <http://www.samuelschoolgouda.nl/media/Algemeen/schoolgids%20Samuelschool%2013-14%20webversie.pdf>
- ZMLK-onderwijs (z.j.). In *Wikipedia*. Geraadpleegd op 26 november 2018, via <https://nl.wikipedia.org/wiki/ZMLK-onderwijs>.

Bijlage 1. Overzicht stellingen

Categorie	Stelling
Betrokkenheid	Als mijn juf of meester iets uitlegt, let ik op. Als ik een opdracht moet doen, werk ik een tijd lang achter elkaar door. Als iets me niet gelijk lukt, probeer ik het nog een keer. Ik probeer moeilijke dingen goed te doen. Mij lukt het om moeilijke dingen goed te doen. De dingen die ik doe op school, kan ik ook. Werken op school kan ik goed.
Welbevinden	Ik vind dat de juf/meester leuke dingen met ons doet. Ik heb er zin in om te werken. Ik doe graag mee met alles wat we doen. Ik ga graag naar school. Ik vind mijn juf/meester aardig. Ik ben blij dat ik bij mijn juf/meester in de klas zit. Ik voel me fijn bij mijn juf of meester. Mijn juf of meester snapt wat ik leuk vind en wat ik moeilijk vind.
Relatie andere kinderen	Ik kan goed samenwerken met anderen. Anderen vinden mij aardig. Ik vind dat ik genoeg vrienden en vriendinnen heb.
Autonomie	Ik mag in de klas doen wat ik zelf leuk en fijn vind. Ik mag dingen doen zoals ik ze wil doen.
Pestbeleving	Anderen doen mij expres pijn. Anderen schelden mij uit met lelijke woorden of maken vervelende gebaren. Anderen lachen mij uit. Ik mag niet meedoen met anderen.
Pestgedrag	Ik doe anderen expres pijn. Ik scheld anderen uit met lelijke woorden of ik maak vervelende gebaren. Ik lach anderen uit. Ik zeg tegen anderen dat ze niet mee mogen doen.
Veiligheidsbeleving	Ik voel me veilig op school. Ik voel me veilig in mijn klas. Ik voel me veilig op het plein. Ik hoor erbij in de groep.

Legenda Pestbeleving en -gedrag

1=Ja/klopt

2=Soms wel, soms niet

3=Nee/klopt niet

Legenda overig

1= Nee/klopt niet

2=Soms wel, soms niet

3= Ja/klopt

Bijlage 2. Normering weergegeven op percentiële niveau

In onderstaande tabellen is de normering die is opgesteld op basis van de dataset. Deze normering is niet ingesteld in systeem, maar geldt als indicatie hoe de normering zou zijn als deze ingedeeld zou worden in percentielen. De verschillende kleuren geven de indeling in kwartielen aan:

- 0-24^e percentiel: = rood; laag
- 25-49^e percentiel = oranje; benedengemiddeld
- 50-74^e percentiel = groen; bovengemiddeld
- 75-100^e percentiel = blauw; bovengemiddeld

Betrokkenheid

Ruwe score	Percentielen Betrokkenheid	
	jongens	meisjes
7	0	0
8	0	0
9	0	1
10	1	1
11	1	2
12	4	2
13	6	3
14	9	6
15	15	10
16	26	24
17	37	34
18	54	50
19	70	66
20	83	83
21	100	100

Welbevinden

Ruwe score	Percentielen Welbevinden	
	jongens	meisjes
8	0	0
9	1	0
10	1	1
11	2	1
12	3	2
13	5	2
14	10	4
15	12	5
16	18	9
17	25	12
18	33	19
19	40	26
20	47	37
21	58	48
22	70	60
23	80	72
24	100	100

Relatie andere kinderen

Ruwe score	Percentielen Relatie andere kinderen	
	jongens	meisjes
3	1	1
4	2	1
5	7	4
6	16	15
7	31	24
8	51	42
9	100	100

Autonomie

Ruwe score	Percentielen Autonomie	
	jongens	meisjes
2	8	7
3	18	21
4	50	43
5	67	66
6	100	100

Pestbeleving

Ruwe score	Percentielen Pestbeleving	
	jongens	meisjes
4	3	2
5	7	4
6	13	8
7	20	14
8	33	27
9	44	39
10	60	58
11	74	71
12	100	100

Pestgedrag

Ruwe score	Percentielen Pestgedrag	
	jongens	meisjes
4	3	2
5	5	2
6	9	4
7	12	7
8	18	13
9	27	20
10	44	39
11	61	53
12	100	100

Veiligheidsbeleving

Ruwe score	Percentielen Veiligheidsbeleving	
	jongens	meisjes
4	1	2
5	3	4
6	6	6
7	9	10
8	13	19
9	22	27
10	34	38
11	49	51
12	100	100

Bijlage 3. Aanvullende tabellen

In deze bijlage zijn tabellen te vinden waarnaar in hoofdstuk 3, 4 en 5 wordt verwezen.

In bijlage 3.1 en 3.2 worden (significante) verschillen tussen gemiddelden weergegeven. Gemarkeerde cellen geven aan dat er significante verschillen gevonden zijn tussen de gemiddelden binnen de schaal. Een vet en cursief weergegeven gemiddelde geeft aan dat deze significant hoger is dan een normaal weergegeven gemiddelde.

Bijlage 3.1 Gegevens van de schalen uitgesplitst over de regio's

Tabel B3.1

Gegevens van de schalen uitgesplitst over de regio's

Schaal	Regio	Jongens			Meisjes		
		N	M	SD	N	M	SD
Betrokkenheid	noord	0	-	-	0	-	-
	oost	99	18,16	2,42	59	18,00	2,45
	west	208	17,88	2,43	97	18,03	2,19
	zuid	35	17,69	2,62	27	19,22	2,01
Welbevinden	noord	0	-	-	0	-	-
	oost	99	19,70	3,67	59	20,49	3,14
	west	208	20,26	3,35	97	21,21	2,81
	zuid	35	19,00	3,96	27	21,67	3,15
Relatie andere kinderen	noord	0	-	-	0	-	-
	oost	99	8,10	1,39	59	8,05	1,33
	west	208	7,85	1,32	97	8,10	1,25
	zuid	35	7,83	1,62	27	8,48	1,01
Autonomie	noord	0	-	-	0	-	-
	oost	99	4,65	1,21	59	4,47	1,28
	west	208	7,85	1,32	97	4,56	1,30
	zuid	35	7,83	1,62	27	5,30	0,91
Pestbeleving	noord	0	-	-	0	-	-
	oost	99	10,48	1,78	59	10,08	2,00
	west	208	8,93	2,28	97	9,37	2,05
	zuid	35	9,71	2,53	27	10,52	2,08
Pestgedrag	noord	0	-	-	0	-	-
	oost	99	10,89	1,52	59	10,83	1,67
	west	208	9,92	2,34	97	10,33	1,81
	zuid	35	10,00	2,11	27	11,11	1,95
Veiligheidsbeleving	noord	0	-	-	0	-	-
	oost	99	11,06	1,64	59	10,44	2,06
	west	208	10,54	1,89	97	10,27	2,13
	zuid	35	10,03	2,46	27	11,07	1,57

Bijlage 3.2 Gegevens van de schalen uitgesplitst voor de uitstroombestemmingen

Tabel B3.2

Gegevens van de schalen uitgesplitst over de uitstroombestemmingen/schoolniveaus

Schaal	Uitstroombestemming**	Jongens			Meisjes		
		N	M	SD	N	M	SD
Betrokkenheid	1	114	17,91	2,46	62	17,98	2,18
	2	153	18,29	2,40	90	18,41	2,34
	3	12	17,67	2,42	14	18,64	2,13
	4	63	17,17	2,41	17	17,47	2,40
Welbevinden	1	114	19,66	3,69	62	20,87	2,92
	2	153	20,35	3,46	90	21,34	3,05
	3	12	21,58	3,20	14	22,07	1,73
	4	63	19,32	3,32	17	19,24	3,07
Relatie andere kinderen	1	114	8,09	1,29	62	7,94*	1,34
	2	153	8,01	1,38	90	8,34*	1,07
	3	12	8,00	1,60	14	8,93*	0,27
	4	63	7,38	1,37	17	7,18*	1,59
Autonomie	1	114	4,65	1,23	62	4,40	1,36
	2	153	4,65	1,33	90	4,83	1,22
	3	12	4,92	1,00	14	4,79	1,19
	4	63	4,17	1,09	17	4,35	1,11
Pestbeleving	1	114	9,77	2,10	62	9,73	2,05
	2	153	9,66	2,29	90	9,84	2,19
	3	12	10,17	2,08	14	10,43	1,60
	4	63	8,29	2,23	17	9,00	1,84
Pestgedrag	1	114	10,37	2,04	62	10,56	1,77
	2	153	10,25	2,19	90	10,76	1,86
	3	12	10,08	2,27	14	10,43	1,50
	4	63	9,84	2,22	17	10,12	1,90
Veiligheidsbeleving	1	114	10,77	1,89	62	10,34	1,96
	2	153	10,71	1,87	90	10,59	2,17
	3	12	10,09	2,43	14	11,21	1,48
	4	63	10,29	1,97	17	9,41	1,80

* Voor Meisjes geldt bij *Relatie andere kinderen*: 2 > 4; 3 > (1 & 4)

** Uitstroombestemming:

1 = zml, uitstroom (beschut) arbeid

2 = zml, arbeidsmatige dagbesteding

3 = zml, activiteitengerichte dagbesteding

4 = sbo

Bijlage 3.3. Itemgegevens per normgroep

Tabel B3.3

Itemgegevens per normgroep

Schaal	Item	Jongens			Meisjes		
		M	SD	Rit	M	SD	Rit
Betrokkenheid	S01	2,67	,54	,36	2,77	,44	,36
	S02	2,41	,70	,37	2,50	,66	,37
	S03	2,50	,72	,32	2,57	,64	,31
	S04	2,69	,58	,29	2,70	,55	,31
	S05	2,31	,65	,39	2,25	,68	,37
	S06	2,68	,53	,38	2,69	,52	,39
	S07	2,74	,52	,35	2,75	,47	,52
Welbevinden	S08	2,61	,60	,54	2,78	,44	,41
	S09	2,20	,80	,49	2,36	,73	,38
	S10	2,42	,65	,48	2,58	,60	,48
	S11	2,26	,82	,55	2,48	,73	,62
	S12	2,65	,58	,55	2,74	,49	,58
	S13	2,68	,60	,58	2,80	,48	,54
	S14	2,60	,61	,65	2,67	,60	,58
	S15	2,62	,60	,46	2,66	,57	,41
Relatie andere kinderen	S16	2,65	,60	,44	2,70	,54	,51
	S17	2,64	,56	,40	2,74	,48	,36
	S18	2,66	,67	,38	2,72	,63	,39
Auto- nomie	S19	2,33	,70	,46	2,45	,70	,45
	S20	2,25	,77	,46	2,19	,79	,45
Pestbeleving	S21	2,43	,73	,51	2,48	,69	,57
	S22	2,33	,80	,56	2,43	,73	,52
	S23	2,42	,77	,65	2,55	,67	,55
	S24	2,32	,77	,32	2,38	,72	,30
Pestgedrag	S25	2,65	,61	,52	2,73	,58	,51
	S26	2,58	,65	,70	2,72	,57	,57
	S27	2,52	,73	,62	2,68	,62	,46
	S28	2,49	,71	,51	2,54	,72	,32
Veiligheids- beleving	S29	2,63	,65	,64	2,60	,63	,70
	S30	2,66	,63	,65	2,63	,62	,69
	S31	2,55	,69	,53	2,47	,73	,58
	S32	2,81	,50	,46	2,81	,49	,52

Bijlage 3.4 Factoranalyse ZIEN! Leerling 1-16

Tabel B3.4
Resultaten factoranalyse ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat

Item	Jongens							Meisjes						
01	,38	,37	-,01	-,09	,35	,20	,14	,27	-,02	,28	,29	,20	,37	,19
02	,11	,15	,08	-,15	,08	,67	,05	,04	,08	-,05	-,10	,66	,10	,14
03	-,04	,16	,21	-,03	,22	,49	-,06	,06	,17	-,05	,13	,12	,54	,14
04	,09	-,13	,06	,22	-,09	,64	,05	-,01	-,04	,05	,09	,11	,71	-,06
05	,13	-,03	-,05	,15	,15	,58	,25	-,07	,01	-,02	,14	,67	,17	,03
06	,01	,10	,37	-,24	,31	,23	,40	,12	,17	-,06	,14	,58	,16	,08
07	,15	,05	,12	,01	,50	,20	,12	,22	-,02	,16	,42	,42	,44	-,06
08	,65	-,03	,10	,03	,17	,09	,10	,16	-,07	,01	,71	,06	,15	,09
09	,40	,16	,03	-,09	,37	,35	-,01	,28	-,01	,05	,13	,63	-,30	,15
10	,42	,09	,06	-,13	,32	,40	,04	,29	-,09	,00	,57	,24	,02	,11
11	,53	,24	,08	-,07	,35	,08	-,01	,52	,05	-,01	,41	,24	-,10	,12
12	,71	,03	,18	,11	,01	,15	,08	,60	,05	,09	,36	,02	-,02	,12
13	,75	,06	,22	,17	,12	-,08	-,10	,69	-,11	,15	,18	,03	,00	,23
14	,73	,07	,27	,08	,05	,11	,08	,74	,09	,04	,16	,04	,02	,11
15	,61	-,03	,05	-,02	-,00	,02	,36	,61	,00	-,02	,03	-,08	,34	,16
16	,15	,09	,14	,01	,67	,05	,07	,20	,48	,02	,56	,10	,07	-,13
17	,15	,12	,05	,30	,55	,32	,09	,24	,45	-,01	,20	,20	,11	,11
18	,02	-,10	,20	,38	,63	-,09	,04	,16	,38	-,17	,49	-,13	,23	,10
19	,16	,03	,04	,03	,24	,06	,74	,16	,08	-,01	,03	,15	,11	,81
20	,10	-,01	,09	,09	-,01	,11	,78	,06	,14	,08	,12	,16	-,02	,70
21	-,05	,19	,26	,70	,02	,06	-,05	,10	,64	,32	-,18	,10	,06	,00
22	,13	,35	,09	,67	-,08	,14	,08	,04	,66	,35	-,05	,08	,10	,09
23	,01	,43	,13	,66	,06	,05	-,04	-,01	,63	,36	-,05	-,10	,00	,08
24	,09	,12	-,04	,48	,25	-,09	,09	,10	,48	,03	,04	,02	-,28	,30
25	,02	,62	,20	,29	,11	-,12	,16	,15	,14	,76	-,10	-,09	-,01	-,04
26	,12	,77	,02	,26	,04	,10	,13	,05	,13	,81	-,03	,09	-,10	,11
27	,06	,76	-,03	,27	,06	,07	-,04	-,09	,22	,68	,13	-,12	,17	-,01
28	,03	,69	,22	,07	,05	,07	-,19	,05	,17	,41	,32	-,01	-,41	,06
29	,28	,15	,71	,14	,06	,09	,14	,66	,40	,05	,11	,25	-,01	,04
30	,21	,14	,77	,15	,07	,06	,03	,67	,36	,05	-,02	,22	-,04	-,08
31	,20	,04	,59	,26	,16	,23	,09	,42	,61	-,04	,26	,14	-,08	-,02
32	,25	,05	,57	-,03	,33	-,04	-,03	,65	,25	-,08	,07	-,02	,05	-,22

Bijlage 3.5 Factoranalyse ZIEN! Leerling 1-16 onderdelen sociale veiligheid

Tabel B3.5

Resultaten factoranalyse ZIEN! Leerling 1-16 Leer- en leefklimaat (sociale veiligheid)

Item	Jongens			Meisjes		
	Welbevinden	Pestbeleving	Veiligheids-beleving	Veiligheids-beleving	Pestbeleving	Welbevinden
08	,60	,29	-,05	,09	-,08	,68
09	,70	-,03	,12	,10	,18	,63
10	,64	,06	,03	,20	-,05	,68
11	,71	,06	,15	,41	,09	,63
12	,55	,42	,04	,52	,11	,46
13	,56	,41	,13	,61	-,06	,35
14	,63	,41	,10	,69	,07	,31
15	,53	,26	-,14	,56	-,03	,19
21	-,11	,23	,73	,08	,77	-,05
22	,08	,13	,77	,06	,78	,03
23	,03	,09	,85	,00	,77	-,06
24	,12	,04	,50	,10	,49	,10
29	,19	,74	,20	,67	,37	,25
30	,09	,80	,19	,72	,32	,09
31	,19	,60	,30	,48	,52	,25
32	,22	,63	-,01	,78	,05	-,07